

Револуција у Португалу

Цетиње, 29. септембра

Прошлог уторника букнула је револуција у Португалу. Побунила се прво морнарица, која је почела да бомбардује краљев двор, а за тим војска и како је буна заузима све више маха, побуњеници су усјели, да збаци краља с пријестола, да прогласе републику и да револуционарна влада узме управу земље у своје руке.

Револуционари су пресјекли све телеграфске и телефонске везе између Лисабона и осталих градова, као што је обустављен и сваки саобраћај, те тако све појединости о овој револуцији још нијесу како треба познате, него се изводе било из телеграма што се шаљу са морских бродова, било по причању путника, који су са мора посматрали борбу револуционара по улицама Лисабона. Због тога је врло тешко провјеравати све те вијести и у појединостима износити цијелу ствар. Али и поред тога утврђено је, да је револуција настала чим су убојни бродови почели, да бомбардују двор и кад се марини придружила и сувоземна војска; да је краљ Емануил са краљевском породицом тајно напустио Лисабон и побјегао на свом јахту; да су револуционари прогласили у Португалу републику и на двору још за вријеме крвавијех сукоба истакли зелено-модру револуционарну заставу и да су образовали владу, која управља сада земљом.

Док се ситуација не рашчисти и док се не васпостави веза између Лисабона и других земаља тешко је знати о појединостима у опште, те зато и износимо најновије вијести било по телеграмима, било по саопштењима:

Припреме за револуцију

И ако су револуционари врло брижљиво крили своје намјере, за револуцију се знало још много раније. Коловође револуције чак су се о томе распитивали у Енглеској и Француској о мишљењу. И тек кад су добили повољне одговоре, приступили су остваривању својих намјера.

Ноћу између понедељника и уторника отпочели су ратни бродови бомбардовање Лисабона.

Многи португалски сопственици имања побринули су се већ прије у иноземству за случај да дође до револуције.

Зна се и за многе капиталисте, да су свој новац спремили у иноземство. Републиканци су у задње доба сасма отворено куповали оружје.

Вођа револуционараца др. Коста говорио је још недавно отворено о револуцији и о њеном скором почетку. „Ми ћемо још гледати, да се читава ствар сврши што мирније, те ћемо настојати, да убијемо што мање људи“, говорио је др. Коста.

Почетком септембра открила је полиција у кући једнога републиканца 171 сандук готових бомби и силно много осталог експлозивног материјала.

Републиканци су се спремали врло опрезно и савјесно на задњи ударац, па су и затим морнарицу задобили за се, прије него ли су се усудили да ударе на краљеве присташе.

Већ дуље времена су се опазили и код артиљерије и код ратне морнарице јасни знаци великога незадовољства, особито ради прогањања некојих виших официра, који нијесу били династији баш особито одани.

Основа револуционараца се састојала у главном у томе, да добију у своју власт главни град и краља. Како им провинција баш није особито одана, настојали су револуционарци, да знак за револуцију буде до задњег часа тајан.

Вође револуционараца су — ради Енглеске, која је обвезана оружјем штитити краља Емануела — одмах запосјели све брзојаве, чим је дан знак. Револуционарне чете су пак одмах опасале читав град и запријечиле сваки промет.

Тек када је прокламирана република и покорене владине чете у провинцији, промет је постао опет слободан.

Узроци револуције

Глас о револуцији у Португалу избио је изненадно, али у страном свијету није многе изненадио. Кажу, да су на револуцију очекивали и објашњавају то заоштреношћу која годинама влада између португалског двора и народа.

Као узроци револуције помињу се многи. Ту је на првом мјесту незадовољство народа са политичким стањем у земљи, као и рђави односи између двора и народа. За тим долазе финансиске незгоде и терорисање републиканаца, који су с дана у дан све више задобивали терен. Непосредни повод револуције било је убиство републиканског посланика д-р Бомбарда. Убио га је један официр, за кога се вели да је био подметнут од околине краљеве, пошто је Бомбард био један од најистакнутијих револуционара.

Одличан један Португалац изјаснио се о револуцији у Португалу уреднику „Matina“ овако:

„Незадовољство у мојој отаџбини је свеопште. Најнезадовољније су у новије вријеме биле баш монархистичке странке, изузев оно крило конзервативаца, које је било на влади.

Садашњи мин.-предсједник, премда је конзервативац, води сасвим напредну, шта више радикалну политику, која се у многим тачкама приближавала републиканскоме програму. Све остале монархистичке фракције били су најогорченији противници министарства, а нарочито клеракилаца, јер је влада забранила насељавање страних конгрегација у Португалу и тражила, да се редови покоре општем праву. Ове странке су по свој прилици и подупирале револуцију, што се доказује и тиме, да се војска прикључила револуционарима без икаквога оклијевања. Иначе републиканска странка, која је по земљи доста јако раширена, није имала у војсци доста присташа, а поготово ни међу официрима. Преврат се очекивао, ако и не у овој форми и одмах сада. Политички живот је на све стране био развратан, што свједочи и то, да има странка, којој је члан је-

дан једини посланик и тај сачињава „клуб“.

Револуција је избила прије, него ли је био одређен рок. Републиканци су наиме хтјели, да револуција букне тек у сриједу. Но како је морнарица добила налог, да има отпутовати Каскаос, гдје је хтио краљ да пробави неколико дана, то су републиканци одлучили, да револуцију започну одмах, пошто нијесу хтјели, да остану без своје главне потпоре — морнарице. Вође револуционараца поћоше тада ноћу, праћени својим присташама у касарну 16. пјешачког пука, гдје су одмах отворили врата. Ту се подијелило оружје. Исто су тако примљени вође, гдје су своје присташе обавијестили, да се мора одмах на посао. И тако је револуција букнула два дана прије, него ли је уговорено.

Борба у Лисабону

По вијестима из Мадрида први се дигао на устанак 13. пјешачки пук, у коме је почасни пуковник шпанолски краљ Алфонсо. Покрету се одмах придружили 12. и 1. пјешачки пукови. Артиљерија је пуцањом дала знак за побуну. Чим су ова три пјешачка пука у пуној опреми изишла пред касарне, у правник морнарице истакао је на убојне бродове републиканске зелено-црвене заставе, а те заставе поздрављене су грмљавином из тонова. Убојни бродови су затим исцалили прве метке на краљевски двор, а на лисабонским улицама отпочела је борба. Уз пуцању топова са убојних бродова јурашала је пјешадија на краљевски двор. Околина га је са свију страна, да нико није могао улаћи из двора. Заповједник војске у краљевском двору генерал Бургас, по другим вијестима генерал Горјас, одмах је склонио краља и краљеву породицу прво у дворску капелу, а када су бомбе почеле падати и око капеле, у подруме двора. Заповједник војске у двору одупро се републиканској војсци, која је наваливала с поља. Али је убрзо видно да су некоје чете и у војсци под његовим заповједништвом наклоњене републиканцима и да отварају улазе републиканицима у двор. Заповједник се тада убио. У том тренутку пала је краљевска застава са двора, а истакнута је републиканска.

На улицама лисабонским трајала је борба све до у вече. Републиканцима је дошло у помоћ и 8 хиљада наоружаних усташа из покрајине. Републиканску војску је предводио адмирал Дамтас. Борба око краљевског двора завршена је још тога дана до подне. На улицама је трајала читаву ноћ. Али када је око 6 сати пред вече проглашена република, вође републиканске стале су пред чете, које се још бориле за краља и узвикнуле им: „Португалска је слободна!“ Чете се на то одзваше узвиком: „Живјела република!“ — и врате се у своје касарне. У зору је сва војска у Лисабону прешла на страну републиканаца и вратила се у касарне, а народ је одушевљен пратио војнике, кличући: „Живјела република!“ а тим се узвизима одазивали и војници.

По најновијим гласовима, Лисабон је сав у рукама републиканаца.

Пристаниште је посједнуто и нико не може ни унутра, ни напоље. Све важније зграде и сва важнија мјеста у Лисабону посјели су републиканци.

Колико је људских живота угашено у тој борби, још се не зна. По једним гласовима, погинуло је око 200, по другима око 500, а по трећим опет много више.

Из Мадрида се јавља, да је португалки посланик добио од министарства вијест, да је народ у Лисабону извјесио на арсеналу и на вијећници републиканску заставу. Побуњени ратни бродови су поздравили овај чин топовским метцима.

Револуционарци су јуришали на све владине зграде те зграбили и раздерали све старе португалске заставе.

Са доксата вијећнице држао је вођа републиканаца Еусебио Леао говор, у којем је повјерио ред и мир полицији и грађанској гарди. Говорник је изрично нагласио: „Чувајте људе, иметак и власништво! Чувајте живот свакоме, био то ко му драго! Опетујем: ко му драго. Република је великодушна и чувствена.“ Огромно мноштво свијета му је одушевљено одобравало.

Пјешачка пуковнија бр. 46. подупрta једним артиљериским пуком и 5000 оружаних грађана навалила је била на револуционарце. Борба је била ужасна. Мртвих и рањених има на стотине.

Један други артиљериски пук под заповједништвом војводе од Опорта пуцала је на густе редове грађанства. Крв је потоком потекла. У то су наишле револуционарне чете, које су као бијесне навалиле на ову артиљерију пуцачаном ватром. За кратко се вријеме овај пук предао. Канонада и пуцачана ватра су биле ужасне. Број мртвих и рањених, веле, изнаша хиљаде.

Сјутра дан је настављена канонада на краљевску палату, која је сада хрпа рушевина.

Са Капо Бланке се могла добро моћити навала коњице на народ. Војвода од Опорта је био при нападајима на чело чета.

Ратно бродовље, које је пуцало на министарску палату на главном тргу и на палату Нецеситадес, починило је силну штету. Торањ цркве палате Нецеситадес је разорен. Ушљед пуцачане ватре у доњем граду убијено је и неколико пролазника. Број мртвих изнаша већ стотине а број рањеника се не може ни издалека установити.

Почетак револуционе борбе објављен је двадесет и једним топовским метком у ноћи између понедељника и уторника. Одмах за тим војска је свирала на узбуну и посјела све главне улице. И док је морнарица бомбардовала двор Нецеситадес, докле је војска бунила народ и водила борбу са присталицама краљевим, којима се био ставио на чело војвода од Опорта. Између једних и других развила се била очајна борба и крв је проливена потоцима. Било је много мртвих и рањених, а нарочито је артиљерија силно косила.

Грађанство је било у почетку повучено, али је доцније пришло револуционарцима, нарочито кад је војска из касарна пристала уз револуционаре.

Революционари су се били улогорили у близини двора и у почетку су успјешно савлађивали присталице краљеве. Сјутра дан, у сриједу, када је из унутрашњости приспјела војска у одбрану краља, изгледало је, да ће революционари подлећи, али како су главне позиције вароши биле већ у њиховим рукама са војском из касарна успјели су да најачају противнике, те је дошло до силних окршаја.

Борба је трајала и у четвртак, али са много мање отпора, пошто су редови краљевих присталица били проређани, док су революционарима прилазили и војска и грађанство, па чак и сами противници.

У петак су революционари били већ у велико господари ситуације и сваки отпор био је угушен.

Стање у Лисабону

Један очевидац, који је био за вријеме пуцњава у Авенида хотелу и пробавио ондје обје ноћи прича извјеститељу „Локаланцајгера“:

„Ја сам још дубоко потресен догађајима ових двију ноћи. Становао сам и Авенида хотелу у једној соби III спрата са улице. Још сам у вечер гледао са свога прозора и дивио се прекрасном виду ку на луку, те сам мотрио запад сунца и неописиви сутон. Легао сам око 10 сати на вечер миран и не слутећи ништа, јер је живот тога дана био сасма као обично, миран, живахан и никоме не би могао приписати, да је знао шта нам ова ноћ носи.

Наједанпут ме тргне по ноћи грозан потрес. Сјетио сам се ужаснога потреса од прошлих стољећа и навалио онако на по го да бјежим. Нијесам знао шта ћу ни камо ћу. У први мах ми се причинило, да се читав зграда тресе. Касније сам се умирио, по за то мало сто још једнога треска. Само још једанпут сам овакав прасак доживио, и то онда, када сам био на броду што је налетео на пећину код Маловке. Сину ми мозгом страшна мисао: Топовски хитци. То ме је још страшније престрашило него она прва мисао на потрес. Дакато да нијесам дуго требао ни смио чекати, јер сам опет зачуо како се нешто нада мном стресло, чуо сам грозан прасак, по мени почела падати прашина и љепиво са тавана и ја навалим у бијег. Нијесам био једини. Сви скупа што су били у хотелу, сви смо бјежали, једнако неодјевени низа стубе, а нико се није ни усудио да помисли на то, одакле би могла та пуцњава бити.

Женске међу нама драле су се као да неко са њих живих садире кожу...

Дошли смо у приземље. Камо сада? На улици се не усудисмо, јер чујемо сада и прасак пушака. Ко зна како дуго би се још и даље заклањали, да нам није дало спасоносну мисао опет само топовско зрно. Били смо још неодлучни када је у недалекој висини над хотелом праснула уз ужасан тутан опет једна граната, а комадићи се њени разасули над читавом зградом. Сви смо се заједно с њом затресли.

— У подрум!!!

За час смо се завукли сви по подрумским просторијама. Били смо часак мирни но онда си могао сваки час видјети, како се мијењају мјеста. Свако је хтио још дубље под земљу, и још сигурније мјесто.

Не могу вам све даље описивати, јер би могли помислити, да сам сиња кукавица. Не, ту престаје свако јунаштво, а да не почиње кукавичлук. Лебдите не 24 него 40 сати непрестано између живота и смрти, а баш она неизвјесност гора је стотину пута од саме смрти. Већ смо под крај били скоро обезуми-

ли, постали смо апатични, не марећи више ни за што, кад су дошли по нас и све нас извели изван“.

„Кад је одјекнуо први хитац Лисабон је био на чисто о ситуацији: То је био крај династије, пише један очевидац и наставља: На брзојаву ми је било приоштено, да су све везе са иноземством прекинуте. Уз највеће потешкоће повукао сам се до луке. Ту је била сва сила чамаца, али странца су ондје сусретали са највећим неповјерењем. Лађари су се нећкали, да ме повезу, јер су се бојали за свој живот, пошто су морнари са својих лађа свуда патролирали.

Конечно ми је успјело, да са богатим даровима дођем до малог чамаца, који ме је отпремио до пароброда „Casa Blanca“, гдје сам могао употријебити Марконијев брзојав.

Знак за револуцију је дала војничка побуна, која је букнула по ноћи.

Највећи дио војске, па артиљерија и сва ратна морнарица били су на страни револуционараца.“

Разорена пруга.

У уторак у јутро требао је у 6 сати да стигне из Лисабона један влак. Више путника тога влака приповиједају извјеститељу Reutersовог Вигона, да је артиљерија наједанпут отворила ужасну ватру на комуналну гарду и на један пјешачки батаљон. У доњем граду а у близини станице сакупили су се оне револуционарне чете, које су на дани знак провалили у град.

У 5 сати у јутро управили су ратни бродови ватру на палату и касарне, које се још нијесу прикључиле усташама. Кад смо изашли из града, завршили су путници своје приповиједање, лепашале су су већ заставе револуционараца на палати и на већини кућа. Краљевска палата и Авенида хотел су дјеломично разорене. Неколико часова иза одласка воза разорене су пруге динамитом.

Краљ и његова породица

Краљ Емануел за читаво вријеме бомбардеманта није хтио ни чути о томе, да би револуционарцима и мало само попустио.

Тек када су му разјаснили, да је највећи дио војске и морнарице у табору револуционараца и да и град са покрајином отворено симпатиче револуционарцима, попустио је и одлучио се на бијег.

Премда су вође револуционараца настојали, да запријече насиља, дошло је на више страна до пљачкања и до грађанскога рата.

Поготово у близини краљевске палате био се љути бој.

За вријеме бомбардеманта су између револуционараца и двора вођени преговори, који су завршени тиме, да је под сваку цијену зајамчена краљу и његовој фамилији особна сигурност.

У првим тренутцима краљ Емануил је био у двору, па се доцније испред топовских танади повукао у капелу. И тек кад су се краљице повукле у подрум, а одатле из двора аутомобилом побјегле, пристао је и он да пођа за њима, те се укрцао у јахт и навезао на море.

У почетку се није тачно знало шта је с њиме. Једни су држали да се по вароши крије, други да је затворен. Тек доцније је утврђено да се навезао на море, али се још дуго нагађало гдје је. Пошљедње вјести јавиле су да се налази у Гибралтару и да је на путу за Енглеску.

Привремена влада

Привремена је влада овако састављена: Теофил Брага, председништво, Алфонс Коста, правде, Бернардин Масадо, спољни послови, Басил Телес, финансије, Антун

Д Алмеида, унутарње послове; Пуковник Берето, рат, Антун Гомез, грађевине, Еусебиј Леао, грађански гувернер Лисабона.

На челу провизорног министарства стоји Теофил Брага. Брага је познат у Француској и у вези је са француским позитивистима. Брага је пропагирао идеје Аугуста Комтеа у Португалу. Он је вођа португалских слободних мислилаца. Рођен је на Азорским Острвима и сада му је 67 година.

Алфонсо Коста је министар правде. Био је уважени члан републиканског директорија. Зову га „португалским Гамбетом“.

Бернардино Макадо преузеће министарство спољних послова. Он је најпопуларнији члан у слободомислилачком свијету Португала. Он је познат са својих радова око свјетскога мира.

За министарство рата одређен је пуковник Берето. То је још један доказ, да је републикански дух већ одавно ушао у португалску војску.

Привремена влада је издала овај проглас:

Грађани!

Народ, војска и морнарица прогласише републику. Династија Браганца штетна земљи и свјесна рушитељица социјалног мира, спрема се да за вазда буде прогнана из Португала. Овај нови чин, који ће остати славан да представља пробуђење несавладивог племена и откупљење домовине, која је постала легендарна са своје срчаности, обузима заносним весељем срца патриота; напоскон докрађује ropство те исте домовине и тежња за благодатима слободне владавине се уздиже сјајна у својој дјевичанственој битности.

Грађани! Садашњи час је ривендикација и награда свих побједних борба свих болних терета које поднијесмо. Потребно је само, да овај час буде значајан почетак раздобља строге моралности и неокалжане правде. Учинимо нашу жртву за домовину темељем нашег политичког програма и великодушност према побјеђенима на основу нашег моралног програма.

Грађани! Будите задахнути једним интересом домовине и самом великом вољом, која нас спаја. Република се поуздава у народ за уздржање социјалног реда, поштовања правде и покорности, заједничкој идеји слободе. Учвршћујте љубављу и пожртвованошћу дјело, које настаје португалском републиком“.

Теофил Брага, председник привремене владе издао је овај проглас војци и морнарици:

„Привремена влада поздравља чете копна и мора, које заједно са народом прогласише републику на срећу домовине. Узда се у родољубље свију, јер је република учињена за све, и нада се ће се официри војске и морнарице, који не присустваху револуционарном покрету прилазити главном војном стању да зајамче на своју част најпосолутнију лојалност према новој владавини. Међутим револуционарци морају уздржати све своје позиције на одбрану и учвршћење републике“.

Нова републиканска влада је именовала већ све цивилне гувернере за разне провинције.

Један лист јавља, да су некоје оружане грађанске особе ухватиле више свештеника и професора колегија Камполида у лисабонском предграђу.

Влада је већ нотифицирала иноземним заступницима прокламацију републике.

За величину припрема републиканских је значајно, да су некоји француски листови добили већ отиске нових португалских марака.

Председник привремене владе Теофиле Брага оласлао је министарствима спољних послова страних држава брзојав, у којему објављује прокламацију републике и привремене владе, која ће јамчити за мир и ред.

Привременом министарству припадају чланови управе републиканске странке. Ово министарство има задаћу, да створи републикански устав и да новој републици постави темељ.

Неки листови доносе, да су Енглеска и Француска већ признале нову републику.

Побједа револуционара

Револуционарима је веома много допринијело поред осталог и то што су уза се имали морину, која је до темеља разрушила двор, цркву и све око двора, као год и жељезничку станицу, жељезничку пругу и много припомога да се револуционари дочепају главних стратемских позиција пријестонице.

Приврженици краљеве револуционарима су давали велики отпор, а нарочито кад је дошла војска из унутрашњости. Како је у томе војска из касарна пришла побуњеницима, као год и грађанство, то се редови краљевих приврженика стали проређивати: они су или приступали побуњенима или су се повлачили.

Чим је револуционарима испало за руком, да сузбију сваки отпор и да заузму све главне позиције, прогласили су Португал за републику и образовали привремену владу, која је узела одмах управу земље у руке.

У унутрашњости Португала за револуцију се дознало тек у задњи тренутак и то је много револуцији допринијело. Зато у многим мјестима проглашење републике и збацивање краља није примљено с отпором, а гдје су и покушали да даду отпор, у брзо су савладани.

Тако се може рећи, да је револуција у корист републике завршена.

Португал

Краљевина Португалија налази се у Европи на југо-западу, између Атланског Океана и Шпаније, са којом сачињава Пиринејско Полуострво. Њена површина (без колонија) износи 89.143 квадратних километара. Португал сачињавају управо двије краљевине: Прави Португал и краљевина Алграве или Алгарвија. Португал у ужем смислу дијели народ на седам провинција и то: Минхо, Оporto, Трац, Монтез, Беира Акта, Беира Банкаса, Естремадура и Алемтејо. Број становника 5.423.132. Пријестоница Лисабон, са преко 330.000 становника, и Оporto су највеће трговачке вароши у земљи, главни и највећи градови. Португалске колоније су: Азори, Арађенти, Капвердска острва, Гвинеја или Сенегамбиске колоније, Гвинејска острва, Ангола Мозамбикве, посједи у Индији или Гоа, Макао и Тимор.

Португал је приморска земља. Цијела дужина њене обале износи 800 километара. Најбоље су јој луке на ушћима већих ријека. Највећа јој је планина Сера Естрела, којој највиши врхунац износи 1993 метра. Планине су јој уланчене, протежу се од истока према западу и падају према Атланском Океану. Планине су јој већином кршвите и голе, а ни на једној нема вјечитог снјега. Три главне ријеке су: Гвадијана, Таја и Дцуро.

Земља је доста плодна, а нарочито око вода. Поднебље је много умјереније, по у јужној и средњој Шпанији. Прољеће почиње у јануару. Кише су преко љета велика ријеткост. У јужном Португалу готово и нема зиме.

У Португалу има осим домаћих још и Шпанована, нешто мало Јевреја, Енглеза, Нјемача, Француза, Црнаца, Галицијана и Талијана. Португалци се разликују од Шпанована по карактеру, језику и обичајима. Према странцима су врло учтивни, иначе су окретни, издржљиви, храбри, умјерени, трезвијени, родољубиви и побожни. Поред тих врлина имају и mana, јер им се пребацује, да су сујетни, надувени и брбљиви.

Пољопривреда је на нискоме степену. У земљи роди пшеница, јечам, кукуруз,

пиринач, раж и зоб. Земља је богата брстаном и малинама. Доста се гаје лан и конопља. Вино им је једно од главних производа. Чувени су виноградни Дуру, за тим у Етрамадури и Алгарви. На гласу су лисабонско и порто вино. Од воћа роде: смокве, папаве, поморанџе, шипши и димбулови. Сточарство је запуштено. Риболов је за Португал важна привредна грана. Рударство није развијено.

Индустрија је прилично развијена. Некада је Португал водио свјетску трговину, која је данас далеко мања. Португал много увози из својих колонија.

Основних школа има сразмјерно доста. У Коимбри има универзитет, који је један од најстаријих у Европи.

Устав је Португалије конституционално-репрезентативан и оснива се на „уставној карти“ (Carta constitucional) од год. 1826. Неда IV. краља Португалије и цара Бразилије и на абдикационом акту краљице Марије II. Тим актом знатно је била ограничена краљевска власт. 1859. године издан је изборни закон, а 1878. године закон за горњи дом. Пријестоло су наслједили принчеви или принцезе. Инфант је прачи од инфантице. Сви принчеви и принцезе краљевскога дома зову се инфантима и инфантицама. До сада наслједник пријестоло има титулу херцега од Браганце, а деца му принчеви и принцезе од Бенире. Краљу је била титула: „Краљ Португала и Алгарве с ову и с ону страну мора, најблаговјерније Величанство“. Парламент (Кортес) састоји се из горњег са 154 и доњег дома са 173 посланика. Парламент сазивао је и отварао краљ сваке године. Краљ је био неодговоран, а права су му света и неприкосновена. Министри су одговорни, а суди им горњи дом. Сјем министарског има и државни савет, којег чланове наименује краљ доживотно. Правда је независна. На челу јој је Највиши Врховни Суд у Лисабону. За тим долазе три апелациона суда, поротни судови и 146 првостепених судова. Држава је подијелена на дискрит, којима управљају цивилни гувернери. Штампана је слободна. Смртна казна укинута је још 1864. године. Кућа свакога грађанина сматра се као неприкосновени азил. Државна вјера је римокатоличка. Остале вјере не смију подизати цркве. Пред законом су сви сталези једнаки. Стара властела су осиромашила, ново племство је богато. Ниже свештенство и народ живе оскудно.

У староме вијеку живјели су у Португалу Лузитани, доцније освојише Римљани. За сеобе народа поплавише је Германи, доцније Маври. У XI. столећу завлада њоме Фердинанд I. Кастијски. Алфонзо I. протјера Аране и постаде 1139. године првовјенчани краљ Португала. Наслједници му Алфонсо II. и Санчо II. водили су љуту борбу с црковом. Алфонсо III., ота Аранима Алгарву 1250. године. Смрћу Фердинанда I. изумре 1384. год. лоза Бургундоваца. Са краљем Јованом I. почиње да влада „лажна лоза Бургундоваца“. Он поче освајати колоније. Јован II. настави освајачки рад, а за Емануела I. постаде Португалија велика сила. Васко да Гама откри 1498. поморски пут за Источну Индију. Кабрал откри Бразилију 1500. године. Португалија постиже врхунац силе и моћи. Лисабон постаде први трговачки град у Европи.

За Јованом III. поче држава губити моћ. Шпањолци дигоше револуцију и понеше на пријестоло потомка старе лозе Јована IV. Године 1654. изгуби Португал Бразилију, Анголу и сва острва у Атланском Океану, за регента Јована уплете Енглеска Португал у рат са Наполеоном I., који је сасвијем дотуче. 1817. подијелише је Француска и Шпанија. Отпоче борба за ослобођење. У Опорту буну револуција. Педро I. врати се из Бразилије и даде земљи устав 1822. г. Дон Мигеул подиже контра-револуцију, победи и укину устав. Регенткиња Изабела врати земљи устав 1826. г. и одрече се пријестоло. Дон Мигеул погази и по други пут устав и прогласи се апсолутним краљем 1828. г. За његове страховладе похапшено је око 16.000 људи. Педро I. врати се из Бразилије и заузео Опорто 1832. г. а шљедеће године победи Дон Мигеула на мору. Мигеул се одрече пријестоло. Дон Педро опет потврди устав. Настаде период уставне борбе и срећно угушених устанака.

У политичкој књижевности разликујемо четири периоде. Карактеристика португалске поезије јесте: слатка мекоћа и звучност, меланхолија и елегиска сентименталност. Најбољи су им pjesници Ђил Вичент и Камоенж.

Португал има осим војске у краљевини још и острвску војску и многе тврђаве, 1 пук инжењерских трупа, 6 пукова полске артиљерије, 10 пукова коњице, 24 пука пјешадије и 6 јегерских батаљона.

Убојна флота броји 50 бродова (1 крастарца са оклопом, 5 крастарца, 1 краљевска јахта, 1 корвета, 19 чамаца с топovima, 1 торпедни чамац, 14 монитора,

4 торпедера и 4 транспортна брода) са 57.062 коњске снаге и 256 тонова.

Према буџету за 1908. год. приходи износе 68.545.756 милрејса (1 милрејс око 4 перпера). Расходи: 70.168.435 милрејса. Државни дуг 791.617.193 милрејса.

„Балканска Царица“ у Загребу

Загреб, 20. септембра.

Драмски персонал загребачког казалишта, који је о јубиларним свечаностима гостовао на Цетињу, по својем повратку у Загреб, синоћ је дао премијеру „Балканске Царице“.

Свечане дане Црне Горе, о којима је млада краљевина осута толиким симпатијама културнога свијета, поздравео је и хрватски народ у највећем братском заносу.

То се поновило и ових дана, када је отијени загребачки свијет с усхићењем прихватио недјелни казалишни репертоар, у коме се истицаше капитално дјело старог барда и краља на словенском југу.

Елита загребачке публике, мноштво честитих Хрвата, Срба и универзитетске омладине испунило је било сва мјеста у пространој позоришној сали.

А када се драмска радња на позорници стала бржим темпом развијати, чули су се учестани бурни аплаузи. Мотиви који покрећу драмом, кадри да занесу и најдубља покољења, изливи кријенког српског патриотизма у заносној јесничкој дикцији, створили су неописан ефекат, какав се ријетко могао осјетити међу позоришном публиком загребачком. То је било, једном ријечју, сјајна манифестација братских симпатија побједоносној Црној Гори и њеном славом овјенчаном јеснику — Цару Јунака.

Умјетници су на позорници одлично извели свој посао, а г-ца Вилхар (у улози Данице) добила је на име рекорда скупотиени вијенац.

На захтјев публике, још у овој сезони даће се реприза „Балканске Царице“.

Б. М. Л.

Цетиње противу колере

С обзиром на ширење колере цетињска општина је издала ову наредбу:

Сви они, који држе: крчме, гостионице и кафане, исте морају два пута дневне очистити пошто исте претходно оквасе водом, и то у времену када се у истим нико од гостију (посјетилаца) не налази;

Гостионичари, који примају особе на преноћиште, истих могу примити само онолики број, колико месни обласни лекар, према хигијенским правилима, буде одредио;

Сви они, који се по крчмама, гостионицама и приватним становима служе старим постељним хаљинама: сламницама, јорганима и другим, све то морају поништити;

Прање постељног и тјелесног рубља има се вршити лугом (ликсидом);

Све живо из станова у вароши треба удаљити, особито у оним случајевима, где дотични газда није у стању одржавати своје штале онако, како то комисија буде захтјевала;

Дозвољава се на пазару продавати: сир, масло и скоруп, али све те ствари морају бити чистом и подесном крпом покривене;

Гостионичари и крчмари не смију уз јело давати свјеже воће, салату и друго сјем оне земљине продукте ове врсте — који се кувани употребљавају. (Ови продукти забрањени су и на пазару продавати);

Крчме и гостионице које продају јестива не смију их излагати непокривена, ни на улицама нити пак у радњама;

Сви они, који би имали нечисте и хигијенски неуређене нужнике, с мјеста ће им се затрпати пошто се претходно дезинфикују живим клаком о трошку власнику. Нарочито одређена комисија даће власнику упуство како има оградити нови нужник. У опште сви нужници морају се дневно најмање једном посути карболним раствором или живим клаком.

Наређује се старјешини сваке фамилије, а особито оном који држи (прима) особе на ноћиште, да сваки случај обољења, који би се десио у његовом стану, одмах достави најстаријој мјесној полицијској власти, која ће позвати санитарну власт, ради утврђења и констатовања болијести;

Сви они, који имају бунаре из којих се пије вода, а исти се налазе у непосредној близини нужника, морају их затворити, а при том сваку нечистоћу од њих уклонити. Близу бунара забрањено је рубље прати;

Да се не би у улицама, пазару, дворцима, кућама, авлијама и радњама у опште остављала и задржавала ма каква нечист, која трули и развија смрад, то је Општинска Управа, по унутрју санитарне власти, направила једну рупу под „Боровик“, а друго мјесто одредила, неку

постојећу јаму, која се налази под Хумце, те да се не би сметлиште и друга нечист задржавала по авлијама и становима, као и до сада уобичајним мјестима избацала, то се најстрожије наређује становницима ове вароши, да сву ови нечист носе и избацају у горе два означена мјеста;

Састављена санитарно-полицијска власт одмах ће отпочети пријеглед свијех становника, авлија и другог, те се наређује грађанству, да се истој покоравају, и њено наређење одмах и безусловно испуњавају, као и ове наредбе најстрожије придржавају.

Општинска Управа, саопштавајући горњу наредбу, овим упозорава све заинтересоване, да се исте најстрожије придржавају, у противном искусиће најстрожије законске последице.

Овакве наредбе министарство је преко обласних управа издало и у унутрашности, те се она већ почела да проводи по цијелој земљи како по варошима, тако и по селима.

Црногорски број „Б. Виле“

II. Садржина листа

Садржина црногорског броја најречи- тије говори о тенденцији, којом се руководи уредник „Босанске Виле“. Она је тако осјетна, она је тако видљива, да кроз цио број провејава и избија из сваке странице њене.

Ако се по садржини овога броја буде оцењивала књижевност у Црној Гори, са свим је природно да би се о њој врло рђав суд донио. Ту као представнике поезије имамо само Краља Господара, Р. Кривокапића Орлинског, Д. С. Ђукића и Ш. Петровића. Приповијетку заступају: Саво Вулегић и Ђ. Н. Иванишевић. Чланцима су заступљени Јов. Ф. Иванишевић, Андрија П. Јовићевић, Марко Драговић, Милоје Ж. Јовановић, С. П. Вулегић, Благоје Вулегић и Т. Ораховац. Од народних умотворина имамо двије јуначке пјесме и седам јуначких пјесама. Уз то је листак и књижевне и културне биљешке. То је све.

Ту не видимо од наших писаца многе ни старије ни млађе. Нема јесника: Н. Николића, М. Павићевића, М. Јововића и многе друге, као што међу приповијетачима нема Луку Јовића, Риста Чупића, Н. Ковачевића, онако исто као што нема ни других наших опробаних, нити млађих књижевних посланика.

Али да пређемо на садржину:

Уводни чланак Ј. Иванишевића „Црна Гора и њезина књижевност“ је право огледало те тенденције, која провејава цијелијем тим бројем. Интересантан је и по садржини и по начину излагања. Он се у главном бањи листовима, који су у нашој земљи излазили. Па и у томе је погледу непотпуно. Изостављени су неки листови, као нпр. „Учитељски лист“, први стручни лист у Црној Гори. То је био лист за педагошку и привредну струку. Излазио је 1905. године послјеге престанка „Просвјете“. Главни и одговорни уредник био је Ђ. Шпадијер, а чланови редакционог одбора П. Калуђевић, Р. Радовић и А. Вукић, цетињски учитељи. Он је престао због техничких незгода.

Претече свију тих листова били су календари, у којима су били лијепи књижевни прилози. О њима у поменутом чланку нема ни једне ријечи. Исто тако није сметрано са потребно, да се и једна ријеч потроши за наш лист и ако је „Цетињски Вјесник“ за ове три године, које у подлиску, које у лиску, донио низ приповиједака, слика и новела, добар дио оригинала, као год и стручних ствари, од које су многе оштампане и у засебним књигама. Уз то је наш лист доносио, с времена на вријеме, и нарочите додатке искључиво попуњене пјесмама и приповијеткама. Тиме је у неколико „Цетињски Вјесник“ служио да попуни празнину, која се у нас осјећа због оскудња књижевног листа. Писац је „Ц. Вјесник“ стрпао у оне листове, за које вели да су „покрени не да користе напретку литературе и културе, него за расипање политичких страсти међу Црногорцима“, од којих је, рече, „било само штете књижевности“, што је далеко од стварности. Ми то одбијемо на пишево незнање.

О писцима је у уводном чланку проговорено са свијем површно, да не речемо незнаљачки. Као представнике приповијетке именовани су: Луко Јовић, Андрија Јовићевић, Милан Ј. Павловић, д-р М. Вукчевић, М. Миљанов и С. Вулегић. Други као да нијесу постојали, нити да постоје. Од јесника су означени: Краљ Господар, Ј. Врбца и Р. Рогановић. „У науци, вели, Црна Гора нема никог“. И онда је само означено Марка Драговића, и Л. Петровића, али то као од биједи, са омаловажавањем.

А да ли ће бити тако? На сваки начин не! Гдје су наши други приповиједачи, јесници и остали писци? О Митрополиту Митрофану ни помена нема, као што нема ни о д-р Л.

Томановићу, П. Вучковићу, Л. Ђ. Поповићу, Н. Ковачевићу, др. Кујачићу, Ст. Врчевићу, Ф. Радичевићу, М. Ивљевићу, Ђ. Петровићу, Ф. Ковачевићу, Ј. Липовићу, Ђ. Шпадијеру, Р. Чушићу, М. Павићевићу, Р. Кривокапићу — Орлинском и многим другима, који су и читавим збиркама изшли на јавност.

И, да се упитамо, од куда то да се забиљежи онај, који је написао једну приповијетку или онај што пропјевава Омидова дјела, а да се ћутке прелази преко имена оних наших писаца, који и читава књига издадоше, па и самих сарадника те исте „Б. Виле“? Има ли ту дошљедности, критеријума и смисла? Боже сачувај!

За њега „ни у науци Црна Гора нема никог“. А и то, колико смјело и дрско тврђење, далеко је од истине.

Нас би далеко одвело од саме створни кад бисмо узели да излажемо писце и дејла, зато сматрамо да је довољно само то што ћемо обратити пажњу на „Б. Вилу“ и нека, ко се за ово интересује, претурити, као и да загледа пошљедњу страну црногорског броја, па ће видјети колико је истина да „ни у науци Црна Гора нема никог“.

Да ресимирамо о чланку „Црна Гора и њезина књижевност“. Јов. Ф. Иванишевић рђаву је услугу учинио и себи и нашој књижевности, лабајући се овога за њега врло тешког бремена. Не мање је допринио угледу „Б. Виле“. Више невјештине, незнања и брзоплетости није могло бити. Паметније би учинио, да је изнио само библиографију, него што се лађао онога чему дорастао није, служећи тиме задњим смјеровима оних, који овај књижевни лист овим бројем спустеше тако ниско, да им служи тенденциозним политичким сврхама.

На крају о томе чланку можемо рећи још и то, да је г. Марко Драговић још 1901. год. написао о књижевним приликама у Црној Гори много исцрпнији и бољи чланак и да га је Иванишевић плагирао, те се од ту да и разумије што ни ријечи нема у Иванишевићеву чланку нпр. о „Учитељском Листу“!

Са осталом садржином црногорског броја бићемо краћи. Цјелокупни број листа износи 32 стране, а пуне шест и по стране заузеле су само народне умотворине — једну петину листа!

Од једног истог скупљача могло је ући двије дуже народне пјесме, од другог седам, од једног истог јесника двије, иначе лијепе, пјесме; било је чак мјеста и за пјесму Ш. Петровића, која, узгред буди речено, ни по чему не изгледа да је његова, а ни слова није могло бити чак ни од редовних сарадника „Б. Виле“!

Па тек они провинцијално-сепаратни обзир! Они су нпр. толико набујали, да су из Зете додирнули Загарац и сручили се у — Доњи Крај! Ту је и црногорска умјетност издушила!

А шта да се, назад, рече за ону биљешку самог уредника овог црногорског броја, др. В. Ђоровића, о квини пок. Стева В. Врчевића! „Конац дјело краси“, сигурно је размишљао уредник црногорског броја, сређујући овај број и онда је све зачинио својеручно оним бруталним атаком. Он налази да пок. Врчевић није знао историју страдања трију Херцеговаца, чија је страдања описао, па вели, да писац, „не зна ни много других ствари, много простијих и обичнијих; ствари, које би иначе могао свак да зна“, нпр. не зна значење ријечи „лале“, „ревилити“ и т. д. А то је врло тежак гријех, док за др. Ђоровића, нашег младог књижевника и другог уредника „Б. Виле“, није никакав гријех што не зна ни ко је ни шта је пок. Стево Врчевић био. Јер кад би то знао, он не би покојника третирао као живог човјека, па би према томе и имао више обзира према човјеку, који је син Вука Врчевића, човјеку, који је још седамдесетих година будио српску мисао и челичио Србе у Приморју, и био међу првима покретачима „Диггоулик“-а и да је „Страдање трију Херцеговаца у заточену“ као манускрипт изашла још 1879. године, када је била и забрањена од стране оних истих, којима Ђоровић сада служи, а да су је овом приликом у овом издању отргли из заборава покојникови синови. Да није жалосно, још би могло бити и смијешно!

Из тога се види, да се други уредник „Б. Виле“ др. В. Ђоровић, уређивајући овај т. зв. црногорски број, руководио искључиво тенденцијом, којом се ишло на то, да се књижевност у Црној Гори што више подијени, да се што више представи у црној боји и зато је и настојавао, да т. зв. црногорски број и по садржини и по написима штети угледу књижевности наше. Отуда је имало за народне умотворине неколико страница, отуда се примало од једног писца двије и три ствари, док за друге писце или није било никакво мјеста, или су им радови косанљени и унакарађивани. Другим ријечима хтјело се рећи: из чланка Ј. Ф. Иванишевића видите, да је књижевност у Црној Гори

запарложена, а из садржине црногорског броја видите колико је њихова књижевност у застоју кад смо морали број да попуњујемо како многим народним умовинама, тако и многим радовима једног истог писца, пуштајући чак и слабије радове!

А колико је то лијепо и поштено, проговоримо у броју за овим и здерати маску духовном оцу овога т. зв. црногорског броја „Б. Виле“, који је имао још и толико смјелости, да у ову прљаву ствар своју увлачи име и другога, опет с нарочитом тенденцијом, да би моралну одговорност пред необавијештенима због овог и оваквог броја подијелио с њиме.

Српство

Са прославе на тучу. У Биограду је ових дана прослављао двадесетпетогодишњицу глумовања Коста Делини, управник позоришта „Синђелић“. Један од позоришних критичара, Јевто Угричић, изио је поводом те прославе живот и рад Делинијева, због чега се овај нашао увријеђен, те је физички напао у сред Биограда критичара, те се између њих изродила туча. Делини се нашао увријеђен што га Угричић није хвалио онако како је он хтио и што није о њему писао онако како би њему годило, те је у мјесто сваког разлога прибјегао тучи. Ваља знати, да је Угричић писао о животу и раду Делинијева по писму, које му је Делини послао, излажући свој рад као глумца. Овај испад Делинијева нашао је на осуду у толико прије што је он као глумац до сада врло слаб успјех постигао и важи као слаб глумац.

Нова странка у Србији. Одавна се говори, да ће се напредна и национална странка у Србији стојити у једну странку, па је глас о томе и сада продру у јавности. Неки биоградски листови јављају, да је то већ свршена ствар, док органи ових странака о томе ништа не говоре. Према доношењу неких листа, нова странка ће имати програм, који ће обухватати напредњачка и националистичка начела и биће јој на челу Стојан Новаковић. Колико у томе има истине, још се не зна.

Дневник

Одликовање Министра Просвјете. Његово Имп. Величанство Никола II., цар руски, благовољно је одликовао нашега Министра Просвјете г. Пера Вучковића својим ордемом Св. Ане I. степена салентом.

Честитамо г. Министру ово ријетко високо одликовање.

† Д. Јовић. Српско-православни бокешки епископ Д. Јовић, као што смо с приватне стране дознали, одузео је у Котору себи живот. Убио се из револвера, а као узрок се наводи непречишћени рачуни, које је за собом оставио у Задру, гдје је раније био.

Српски гуслар. Познати српски народни гуслар Петар Перуновић, који се од неколико дана бави на Цетињу, за ово вријеме имао је част да гусла у Двору, као год што је сада ангажован да гусла пред ученицима основнијех школа и гимназије, као год и пред питомцима официрске школе. Чим с овим заврши Перуновић ће приредити у Зетском Дому и јавни концерт за ширу публику, што се с нестрпљивом у грађанству очекује, код кога је, као и свуда гдје је пролазио, још од прошле године најљепше успомене оставио.

Мјере предострожности. Поред осталих мјера предострожности противу колере, које су предузете у цијелој земљи, на Цетињу је нарочито одређена комисија почела да обилази цијелу варош и да прегледа све јавне локале и приватне куће, дајући сопственицима потребна упутства. Нарочито је пажња обраћена на чистоћу, те се особито настојава да дворништа, смјетлишта и нужници буду што чистији и у реду.

Друго цвјетање у години. Имали смо прилике да видимо, да је

поједино воће и дрвеће и по други пут у овој години цвјетало, а у унутрашњости, особито по жупнијим крајевима, неке воћке су избациле и други плод. У народу постоје вјеровање, да ће зима, кад воћке по други пут цвјетају и замећу плод, бити слаба, што се и прошле године обистинило. И прошле године воће је замјетало и по други пут плод и зима је била доста блага.

Подлистак. Због прешнијег материјала из данашњег броја смо изоставили подлистак „У шуми“.

Позориште. Сјутра у вече је представа „У долини“, драма у три чина.

Поклон. Господин Г. Фоп, Пилгрим-Балтаци, изванреди царско-њемачки посланик и овуномоћни министар при нашем Краљевском Двору, поред тога што је својим улогом од 100 пернера постао добротвор Првог Црквеног Црвачког Друштва „Његош“ и што је истоме друштву овних дана уз врло ниску цијену уступио свој нови клавир, — поклонило је друштву још један, такође добар, постарији гласовир, на чему Управа најтоплије захваљује свом добротвору и дародаву. *Управа.*

На адресу „Босанске Виле“

Умољавам поштовано уредништво „Цетињскога Вјесника“, да би дало мјеста овој мојој изјави.

Ја сам послао уредништву „Босанске Виле“, а за црногорски број исте, чланак о цетињском манастиру. Тај чланак читан је у рукопису на мјесту, гдје се могло дати о њему темељито мишљење и о њему сам добио пријатан писмени одговор, да се допао; а како сам био дошњије и усмено извијештен и уредник „Б. Виле“ г. Кашиковић писао је да се и њему допао.

Дужан сам изјавити, да тај чланак није био написан са претензијом на какву високу наученост, нити као каква критичка студија; али је написан потпуно документално и није пропуштен ни један важнији догађај, који се с тим манастирем догађао, од како га је сазидао славни господар Иван Црнојевић, па до пошљедњих дана. Завршио сам га једном апотеозом, да је тај манастир највише срећне дане, да се у њему одслуже света литургија и принесу молитве Богу поводом величанствене свјетлости петесетогодишњег владања нашега Узвишенога Краља Господара, педесетогодишње срећнога брачнога живота нашега омиљенога Владара и Владарке народне мајке, и узвишене витешке Црне Горе на степен Краљевине, кад је ускрснула круна старославних зетских краљева и засјала се на глави најзаслужнијег Србина од Косова Николе I. Петровића—Његоша.

Кад ми је, случајно, дошао до руке тај тако звани црногорски број „Б. Виле“ нађох, да је у њему наштампан и написан „Манастир Цетињски“. Прочитах га. Изненадио сам се. Чланак испрекидао, искасапљен тако немилосрдно, да га ни познати нијесам могао. Просто нема никаквога смисла, оно што је наштампано нема међусобни везе. Што је цензора мојега чланка натјерало, да овако поступи, ја не знам што ћу друго рећи осим да га јади знаду.

Редактори листа користе се правом, да у једноме посланоме им раду исправљају језик и граматичне погрешке; али немају право, да рад, за који неко други одговара, сијеку и пресијецају, изостављају цијеле дјелове или придају, па да за то њихово непријатно баратање по туђему имању одговара онај чије је то имање. Уредник има право примити или непримити мој, или другога рад, и то је лијепо: не свиди му се и мирна Босна; али ако рад прими, мора његову цијелу садржину наштампати, па ће писац одговарати пред критиком и читаоцима за оно што је написао.

Ја бих се мало опширније разговорио с уредништвом „Б. Виле“, али сам прочитао чланак г. Радомира Кривокапића—Орлинског и чланак тога поштованог уредништва, па ћу разговор с уредништвом овим прекинути. Долаћу само то, да сам писао г. Кашиковићу, да ми рукопис поврати, па ћу га гдје друго штампати, баш онако како сам га написао, и тада ми неће бити криво, да се о томе моме радићу и најстрожији суд изрекне.

Сад неколико ријечи о једноме књижевном прегледу, који је излетно из пера Ј. Ф. Иваншевића, а који је на-

штампан на првоме мјесту реченога броја „Б. Виле“.

Готово све што је томе чланку приведено, па до онога мјеста гдје је Иваншевић почео показивати своје „високо“ знање и „високу“ мудрост, и судити и осуђивати црногорску књижевност и књижевне раднике, извукао је из мојега рада „Један прилог за књижевно-просвјетну историју Црне Горе“, који је напечатан у петинском „Књижевном Листу“, свеска 7, 8, 9, 10, 11, и 12, за годину 1901.

Но Иваншевић је и овај рад жалосно и јадно извршио; јер је све тако кратко извео, да је само набројно називе листа и њихових уредника и више ништа.

Што се тиче важности оцјене Иваншевићеве на црногорске књижевне раднике лијепо му је одговорио г. Кривокапић Орлински и ја к ономе немам што додати.

Примите, поштовани господине уреднице, увјерење мога одличнога поштовања. **Марко Драговић.**

Браћо Црногорци!

Наша прага слободу нећу сваком слободу ишћуљем отворена, и то нека ни је аланит.

Петар I. Свети

Горњим ријечима великог црногорског Господара и Светитеља Црногорци су кроз сва времена слиједили, њих се придржавали и прелати имаманет свега чували.

Наша је држава била сигурно уточиште за све, који су склонили у њој потражити, без разлике вјере и народности, дијелећи с њима до бољих прилика, свој скромни крив и трудом зарађену козу хлеба. Тако је она одговарала и хришћанским и хуманитарним и међународним дужностима својим.

Неулазећи у пресуђивање догађаја, који се ево неко доба збивају дуж источних граница наше отаџбине, наглашујемо само, да је као пошљедница тих догађаја било то, што је много народа из пограничних нам предјела потражило и потражује сваки дан склонили у нашу земљу и то читавих породица, са старим и младим, слабир и нејаким, којима треба хитна и свестрана помоћ. То су с једне стране наша браћа Срби, а с друге наши стари сусједи Арбанаси, са којима нас везују, осим чисто човјечанских дужности, још и везе сусједства и многе традиције из прошлости.

Не прекорачивши наш свештени праг, сви су они за нас једнаки и свима дужни смо им једнако помоћи.

Пошто се дана емиграција узела је такве размере, да се је бојати, да ће ти српски и арбанаски отаџбине, и поред нејакости и бојности са најближне стране, продржати страдати без крова и хлеба и у самој домовини.

То ми не смемо допустити, јер би то било за штењу наше миле отаџбине, тим би се огреничили о љубави к њој, а тим би јуто и ријешили Бојем угоднику, нашим Светитељу, чије свете ријечи у почетку истакомо. Због тога су се образовали *Обори* овдје на Цетињу и по унутрашњости, са задатком да прикупљају добровољне прилоге из земље и са стране, којима ће притећи у помоћ тим страдалницима, браћи и сусједима нашим.

Нека помогне колико ко може, па било у новцу, житу или живоме. И најмањи прилог добро је дошао.

Апелујући на милосрђе и родољубље племенитог народа црногорског, Одбор моли у исто вријеме сваког брата Србина и Словенина, где се год он налазио, као и сваког оног који хришћански осјећа, да се овоме позиву одазове и да својим прилозима у помоћ похита, како би се што боље могло одговорити узвишеноме задатку, што нам га прилике створише.

Прилоге из унутрашњости кућише пододбори општински и племенски, који ће их преко варошких Одбора спроводити Одбору на Цетињу. Прилоге са стране примаће Одбор на Цетињу.

Имена приложника биће објављена у нашим листовима као и извјештај укупних прихода и расхода.

Управни Одбор:

Предсједник: Сердар Раде Пламенац.
Потпредсједник: Ристо Поповић.

Секретари: Д-р Нико Добревић, Коста Костић, Косто Лучић.

Благајник: Стево Татар.

Чланови: Војвода Гавро Вуковић, Вуко Вулевић, Стево Татар, Петар Спасић, Марко Гвозденовић, Урош Марић, Каплан Бибевић, Мићо Баровић, д-р Стево Ољевић, поп Радован Марковић, Јово Голијанин.

Из Народа

† Рале Јакшин Никчевић.

Пишу нам из Никшића:

13. ов. мјесеца преминуо је у Никшићу у 47. години свога живота Рале Ј. Никчевић, који је уживао најбоље повјерене код свих људи у његовом мјесту, те не можемо пропустити да у најкраћим цртама не изнесемо његове врлине:

Остајући Рале у 18. години послје смрти свој оца у врло сиромашном стању, трудни се и мучио, те је на најпоштенји начин доживио, да располаже са својом имовином у вриједности више од 100.000 пернера, на којој је имовини Рале са својим братом и фамилијом од 20 и више чланова држао по 400 оваца и коза као и по 40 говеди и коња.

Ралева је кућа увијек била сиромашко свратиште, у којој сигурно није било дана ни ноћи, кад није био по неки сиромашак на храни и ноћишту.

Исти Рале у пошљедње двије године био је предсједник општине страшевске, као и заступник капетански, на којој је дужности и добио болест. За цијело вријеме свога живота именовани је увијек проповиједао, да само слога, свјестан и поштен рад доведе човјека до напретка и среће, као и да економија и савјесно газдинство појединих вазда допринесе користи и среће самој отаџбини, које је вазда и дјелу приводио. Нека му је лака ова грда земље, коју је вјерно и савјесно служио. **Л. М. М.**

Кратке вијести

Не смију се цигаре бирати. Како из Будимпеште јављају, министарство трговине издаде ово дана наредбу, да сви они, који продају цигаре и цигарете на мало, не смију дозволити купцу да сам бира и претвара, већ му трговац има у руке дати, колико хоће цигара и цигарета. Као узрок наводи се, што обично сви кући претварају кутину са цигарима, стицају и т. д., чиме врло лако може да се шири зарасна боља, а нарочито у данашње вријеме колере.

Нов подводни брод Француске. Из Париза јављају, да су чинени покушаји са новим подводним бродом Француске. Брод је 11. септембра испловио из Шербурга и отпловио до грла Жироле, одакле се вратио, и 16. септембра био опет на свом мјесту одакле се кренуо. Брод је препловно испод воде пет хиљада и педесет и шест морских миља; прва три дана пловно је брзином просјечно од 10 чворова; четвртог дана већ пловно је брзином од 14 чворова. Послије повратка у Шербур два сата се вјежбао и пуцао на тропеде. Сва вјежбања напредно су испала и сад се спрема на нова. Из Тулона отићи ће у Њујорк и тамо ће покушати, да ли и ова нова врста подводних бродова може пратити велику убојну флоту и више дана остати под водом.

Чешко женскије за право гласа. Прије сједишне националне политичке комисије дошло је једно многобројно изасланство чешких женских удружења и умолито чланове чешкога клуба, да припрему изборног права за чешки покрајински сабор признају и женским пасивно изборно право (да могу бирати, а да не могу бити бирани). Посланици су указали на огромне тешкоће, које за сада јако отежавају, да у Аустро-Угарској и женске добију право гласа тако, да ће данас тешкоћи, да се њихов захтјев задовоља.

Књижевност

Трезвјеност. Изашла је свеска за август листа за расправљање алкохолних питања „Трезвјеност“, органа хуманитарског реда, коју уређује д-р М. Ђ. Поповић у Биограду. „Трезвјеност“ излази у мјесечним свескама на цијелом табаку Цијена му је за иностранство 3 франка.

ОГЛАСИ ОБЈАВА

Ко жели купити земље оранице и косачице у околини Никшића као и једну лијепу кућу на Цетињу нека се за услове као и детаљније информације обрати на адресу Цетиње, 15. септ. 1910

Александар К. Матановић
адвокат.